

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRKTEK (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (S. Demirel Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'nden Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yaşar ELDEN (Erciyes Üniversitesi)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8

38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@myynet.com

alimgercel@myynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile Sohbet

Ülkü ÖNAL.....1

Birlik Türküsü (Şiir)

M. Nihat MALKOÇ.....9

Kastamonu Araç'taki Adak Yerleri: Boğdam Türbesi

Prof. Dr. Eyüp AKMAN10

Soykırımcılar, Yalancılar, İftirâcılar

M. Hâlistin KUKUL.....12

15 Temmuz Türküsü (Şiir)

Bekir OĞUZBAŞARAN.....13

Hakîkî Bir Hayâl (Şiir)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....13

1945 Yılında Çıkarılan Çiftçi

Topraklandırma Kanunu ve Kanununun 1950

Yılına Kadarki Uygulamaları

Yrd. Doç. Dr. Sabit DOKUYAN

Yrd. Doç. Dr. Neslihan ALTUNCUOĞLU.....14

Biraz Daha Sessizlik Lütfen

Hatice KAPU.....19

Cahit Irgat'ın Hayatı, Sanatçı Kişiliği ve Eserleri

Oğuzhan YETİŞTİ.....20

Üç Ünlü Türkü ve Âşık Hüseyin

Dr. Halil ATILGAN.....25

İnançlar Üzerine Eserler ve Bir Ömür

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM.....32

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 10 TL

Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 120 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Oymaağaç Mah. 5067. Sok. Nu.: 4-C Mobilyakent Kocasinan/KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

YIL: 39 ★ SAYI: 466 ★ EKİM, 2016

Adak kelimesi, adamak kökünden gelir. Adamak kelimesinin kökü de atmaktır. At-a-k > ad-a-k şeklinde gelişme göstermiştir. Atmak; göndermek, bırakmak anlamındadır. Adak kelimesi de nezir kelimesi karşılığıdır. Adak, ilgili külte (veli, su, ağaç, taş vb.) sunulan, gönderilen kurbandır. Kurban kelimesi de Arapça, yaklaşmak demektir. İşte sunulan kurbanlar ve adanan adaklarla Allah'a yaklaşılmak istenilmektedir.

Kült, basit manasıyla kutsanan, saygı duyulan varlık/nesne demektir. Bu nesneye karşı saygı duyulmak, onu kutsamak ve onun üzerinde veya etrafında bir takım pratiklerde bulunmak, tören icra etmek lazımdır. Daha ziyade dağ, taş, su, veli, orman, ağaç, eşik kültürleri vardır. Bunların sayıları artabilir. Eski Türk inanç sisteminde her varlığın bir ruhu olduğuna inanılır. Onlardan zarar görmemek veya fayda beklemek için bu ruhlarla iyi davranmak, onlara zaman zaman kurban sunmak gerekir. Bu kurbanlar kanlı kurban olabileceği gibi kansız da olabilir. Kansız kurban; ağaca çaput bağlamak, suya, mezara bir takım yiyecekler atmak, türbelere bazı nesnelere bırakmak, mum dikmek şeklindedir. Bugün Türk dünyasında bu gelenekler hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Kastamonu İli Araç İlçesi Boğdam Köyünde de hem velî kültüyle hem de su kültüyle karşılaşılır.

Boğdam Köyü, Araç'a yaklaşık 12 km, Kastamonu'ya 40 km uzaklıkta Araç'a bağlı bir köydür. Köyün yukarı mahallesinde Tekke (eski adıyla Tekye) mahallesinde bir türbe bulunmaktadır. Türbe ahşap bir yapıdan ibarettir. Türbenin içinde beş sanduka bulunmaktadır. Baş taraftaki sandukanın bir kadına ait olduğu, diğerlerinin sahiplerinin erkek olduğu söylenmektedir. Rivayete göre erkeklerden birinin adı Ali Osman imiş. Haklarında resmî bir kayıt ve bilgi yoktur.

Yine rivayetlerden anladığımıza göre bunlar üç kişi olarak Horasan'dan gelmişlerdir. Bunların birisi İhsangazi'ye yerleşmiş. Bugün Haraçoğlu türbesi olarak bilinen yerde medfunmuş. Diğerleri Boğdam Köyünün üst tarafında Hıdırlık denilen yerde medfunmuş. Üçüncüsü ise yukarıda bahsettiğimiz

türbe içerisinde bulunmaktadır.

İhsangazi'de yer alan Haraçoğlu türbesi hakkında epey bilgi vardır. 1291 (1874) tarihli Kastamonu Vilayeti Salnâmesi'nin altıncısında Şeyh Numan Efendi'den bahsedilmektedir. Bu şeyhin bulunduğu dergâhın adı Mevlana Saadettin ve Haraçzâde Dergâhı'dır. Şeyh Numan, Nakşibendî tarikatına mensuptur. Bu durumda Boğdam Türbesi'ndeki yatırıların da Nakşibendî tarikatına mensubiyetleri kabul edilecektir.

Yine Haraçoğlu türbesinde meşhur Asa suyu bulunmaktadır. Bu su ile ilgili halk rivayetleri dilden dile dolaşır.

Boğdam'da bulunan türbe ile Haraçoğlu türbesi arasındaki bir ilişki olduğunu yukarıda söyledik. İhsangazi Haraçoğlu türbesinde yer alan asa suyunun aynısı Boğdam türbesi yanında da mevcuttur. Rivâyete göre buraya gelen zatlar etrafta su bulamayınca şeyh, elindeki asayı iki taşın arasında bir yere saplamış ve oradan su çıkmıştır. Bu su da halk tarafından kutsanmaktadır. Suyun çıkmasına vesile olan bu asa türbenin içinde muhafaza edilmekteyken daha sonraları türbeden çalınmıştır.

Boğdam türbesi hakkındaki inançlar: Halk arasında bu türbenin yapılışı ile ilgili bir anlatı mevcuttur. Boğdam Köyünün Tekke (Tekye) mahallesinde Macaroğlu Mehmet Efendi* (d. 1802) bu türbenin üstünü kapatmak istemiş. Fakat dağdan kereste, kütük getirecek öküzü/mandası yokmuş. Bunun iyi niyeti üzerine her gece iki geyik birer ikişer kütük getirip türbenin bulunduğu yere bırakırlarmış. Bu durum köylülerin dikkatini çekmiş. Köylülerden durumu iyi olan, mandaları öküzleri bulunan bir şahıs, bu kütükleri Mehmet Efendi'nin kendi mandalarını gizlice koşarak getirdiğini iddia ediyormuş. Mehmet Efendi onun hayvanlarına dokunmadığını söylese de fayda etmemiş. Bu durumu zamanın Kadı'sına bildirmişler. Mehmet Efendi işin sırrının ortaya çıkmasını istemiyormuş. Kadı, Mehmet Efendi'yi sıkıştırmış. Mehmet Efendi de bu olayı ispatlayacağını, kendisine yarım saat izin vermesini söylemiş. Bunun

* 1246/1830 tarihli Başbakanlık Arşivi Nüfus Defteri'nden öğrendiğimize göre Macaroğlu Mehmet Efendi köyün İmamıdır. Babası Ali de imammış.

üzerine Mehmet Efendi asa suyuna gitmiş, abdes-tini almış, namazgâhta namazını kılmış ve cânı gönülden Allah'a dua etmiş. Biraz sonra iki geyik, ağaçlar koşulu vaziyette dağ tarafından gelmeye başlamış. Kadı, bu durumu görünce şaşırılmış. He-men şikâyetçi adama seslenmiş, gel bak, yaptığın-dan utan diyerek. O adam da saklanmış, yalanı or-taya çıkınca. Kadı bağırılmış, gel tilki gibi saklanma diye.

Bu geyiklerin boynuzu olduğu kabul edilen bir geyik boynuzu son zamanlara kadar türbe içinde mevcutken daha sonra bu boynuz türbeden çalın-mıştır.

Bu tür geyik efsaneleri Anadolu'nun her ye-rinde anlatılan yaygın efsanelerdir. Geyik, halk arasında kutsaldır. Geyik avlamak büyük günah sayılır. Geyik avlayan kişi muhakkak bir felakete karşılaşır.

Boğdam türbesi hakkında bir başka anlatı da şöyledir: Bir gün Haraçoğlu türbesi şeyhi ile Boğ-dam türbesi şeyhi hangimiz Allah katında üstünüz, hangimizin kerameti fazladır, diye iddialaşmışlar. Her iki taraf da birer tepsi baklava yapmış. Bu bak-lavaları Ilgaz çayına atalım demişler. Kimin tepsisi önce birbirimize ulaşacak demişler. Boğdam tür-besindeki zat, tepsiyi çaya atmış. İhsangazi'deki de tepsiyi çaya bırakmış. İhsangazi yukarıda kalmak-tadır. Çay o taraftan aşağıya doğru akmaktadır. Normal olarak tepsinin aşağıya doğru gelmesi ge-rekir. Boğdam'dan çaya atılan tepsi, ters istikamet-te geri geri giderek İhsangazi'ye, o şeyhe ulaşmış. Onların attığı tepsi kaybolmuştur. Böylelikle Boğ-dam şeyhinin daha güçlü olduğu ortaya çıkmıştır.

Boğdam türbesinin bakım işleriyle uğraşan Selvare Yuva (88 yaşında) bir gün bir hata işlemiş. Türbede yatan kadın zat, Selvare Hanım'ın rüyası-na girerek yaptığı hatadan vazgeçmesini söylemiş. Selvare Hanım da hatasını anlamış ve tövbe etmiş.

Boğdam türbesi ile ilgili pratikler: Bu türbe-yi her türlü derdi sıkıntısı olan kişiler ziyaret eder. Türbe; çocuğu olmayanlar, çocuğu yaşamayanlar, psikolojik sıkıntısı olanların uğrak yeridir. Türbeye gelip mum yakarlar, bir havlu, seccade bırakırlar, adak adarlar. Dilekleri gerçek olunca gelip burada kurbanlarını keserler.

Köylerden hayvanları hasta olanlar, buzağısını emzirmeyen, süt sağdırmayan inekler buraya geti-

rilir, burada onlara okunur. Bazen de bu hayvanla-rın yularları türbede bırakılır.

Kandil geceleri de bu türbe ziyaret edilir. Bura-da mevlit okunurmuş. Bu pratik bu gün yapılmamaktadır.

Yine Hıdırellezde de türbenin yanına kazanlar konulur, yemekler pişirilir, dualar edilir.

Bu türbe yağmur duası için de ziyaret edilir. Yine türbenin yanında kazanlarda yemekler pişi-rilir, dualar edilir. Duadan sonra akşamüzeri mu-hakkak yağmur yağarmış. Eğer yağmur yağmazsa birkaç gün sonra Hıdırlık tepesine çıkılır, orada yağmur duası yapılır.

Türbeye kanlı kurban adandığı gibi, kansız kurban diyebileceğimiz yazma, seccade vb. nes-neler de bırakılmaktadır. Daha evvelden türbede mum yakılırken bu uygulamadan vaz geçilmiştir. Yine şu an türbede olmayıp eskiden var olan geyik boynuzlarına da ziyaretçiler çaput bağlarlarmış.

Asa suyu: Su kültü olarak kabul ettiğimiz bu su hakkında yukarıda bilgi verdik. Bu su köylüler tarafından kutsal kabul edilir. Köyde hiç kimse bu su ile pis bir eşya (çocuk bezi, bulaşık, çamaşır vb.) yıkamazlar. Türbeyi ziyarete gelenler özellikle dilek de bulunacak kişiler bu su ile banyo yapmalıdırlar. Türbenin yanında eskiden banyo yapılabilecek bir mahfil bulunurmuş. Günümüzde ise mevcut de-ğildir. Banyo yapmak isteyenler türbenin yakının-daki evlere gider Asa suyuyla banyo yaparlar.

Sonuç: Araç İlçesi Boğdam Köyünde veli kültü ve su kültü ile ilgili inanç ve pratikler eski sıklıkta olmasa bile devam etmektedir. Beş bin yıllık bir ta-rihi olan Türk milleti, eski inanç ve adetlerini mu-hafaza etmiş, günümüze kadar getirmiştir. Bu uy-gulamalar Türk kültürünün, İslam'a ters olmamak kaydıyla, süsüdür. Bu unsurlar Anadolu'nun her yerinde mevcuttur. Bunların ortaya çıkarılması, halka gerçek bilgilerin aktarılması gerekmektedir.

Kaynaklar ve kaynak kişiler

- AKMAN, Eyüp; Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar, Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayını, Ankara 2000.
AKMAN, Eyüp; Kastamonu Vilayeti Salnamelerine Göre Araç ve Mergüze (İhsangazi), Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara 2008.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi NFS. d.00821 (1246)
KALAFAT, Yaşar; Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara 1995.
Saim Yuva: 1931 doğumlu, okuryazar, Boğdam Köyü
Selvare Yuva:1928 doğumlu, okuryazar değil, Boğdam Köyü
Mustafa Yuva:1963 doğumlu, okuryazar, Boğdam Köyü